

Богдан Кузьменко / Bohdan Kuzmenko
Wyższe Seminarium Duchowne Misjonarzy
Oblatów MN w Obrze.
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza.
Major Theological Seminary of the Missionaries
Oblates of Mary Immaculate in Obra
Adam Mickiewicz University. Poznan, Poland.

e-mail: koozbek.ua@gmail.com

ORCID: 0009-0003-7844-3581

<https://doi.org/10.34768/0kmp-pt29>

Nr: 4 (2022)

ISSN (on line) 2658-154X

**Російсько-українська війна і християнська культура у творах
сучасних іконописців та художників**

**Russo-ukrainian war and christian culture in the works of modern
iconographers and artists**

Abstract:

Образотворче мистецтво, в широкому його розумінні, так як література, є одним із найпоширеніших способів віддзеркалення і опису подій, що мали місце в історії. Митці різних стилів, за допомогою своїх творів часто висвітлюють події епохи, в якій творять, порушуючи при цьому різного роду проблеми суспільного характеру, що проявляються в їхній сучасності.

Війна має вплив на усі аспекти людського життя. Культурна сфера – не виняток. Тема війни, з огляду на її актуальність, дедалі більше простежується у творах сучасних художників різних жанрів. В даній статті представлено та описано праці творців образотворчого мистецтва, котрі у своїх творах представляють тему чи окремі події російсько-української війни. Усі праці, описані в статті, повстали після 24 лютого 2022 року (дата початку повномасштабного вторгнення військ Російської Федерації на територію України). Винятковою особливістю даних творів є те, що у кожному з них в більшій чи меншій мірі представлені елементи, притаманні типово для іконографії чи релігійного мистецтва загалом. Опис саме цього явища є головною метою статті.

Більшість з представлених робіт порівняно з відомими творами релігійного мистецтва. У працях, що описані в першій частині статті, представлено явище гармонійного поєднання та модифікації стилів. Праці, представлені у другій частині статті, з огляду на їх контроверсійність, також піддані критичній оцінці з точки зору християнського богослов'я.

Abstract:

As far as it is concerned, Fine art, like literature, is one of the most common ways of reflecting and describing events that took place in historical domain. Artists of various styles with the help of their works often highlight the events of the era, in which they create, raising various, up-to-date problems of some social nature. War affects all aspects of human life. The cultural sphere is of no exception. The actual theme of war is increasingly visible in the works of modern artists of various genres. This article presents and describes the works of artists who represent the theme or individual events of the Russian-Ukrainian war in their works. All works described in the article have become actual after February 24th, 2022 (the date of the beginning of the full-scale invasion of the Russian Federation troops on the territory of Ukraine). An exceptional feature of these works is the elements that are typical for iconography or religious art in general. Description of this phenomenon is the main goal of the article. Most of the presented works are compared to well-known works of religious art. The works described in the first part of the article present the phenomenon of harmonious combination and modification of styles. The controversial works presented in the second part of the article are also subjected to a critical assessment from the point of view of Christian theology.

Ключові слова: війна, мистецтво, християнство, духовність, ікона, іконопис, іконологія, іконографія.

Keywords: War, art, christianity, spirituality, icon, iconography, iconology.

Вступ. Пояснення деякої символіки іконографії та його сприйняття у суспільстві

Слід зазначити, що поняття «іконографія» в сучасній науці трактується як канонічна система зображення будь-яких персонажів чи сюжетів, що характеризується створенням художніх форм із стійким значенням. Іконографія – це науковий напрямок та метод

у мистецтвознавстві, предметом дослідження якого є теми та мотиви мистецтва. Раніше це поняття відносили переважно до християнського мистецтва. В сучасній науці воно охоплює всю сферу образотворчої діяльності людини від доісторичних наскельних малюнків до сучасності, включаючи опис систематизацію типологічних ознак та композицій, прийнятих у тій чи іншій релігії.

«Іконографія – перелік, опис, систематизація зображень певної особи (наприклад портретів), події (весільного обряду), сюжету (виноградного грона у натюрмортах), місцевості (архітектурних пам'яток); відрегульовані Церквою правила, настанови, приписи зображення святих осіб на іконах, персонажів Біблії та історії Вселенської Церкви, канонізованих як святих угодників Божих. Ознака святих - німб над головами.» (Степовик Д., 2011).

За визначенням Е. Панофського, «іконографія - це розділ історії мистецтва, який вивчає зміст, або значення, твори мистецтва, а не його форму.» (Панофські Е., 1967).

У цій роботі поняття «іконографія» використовується саме як канон і зміст, затверджений Церквою, зображення святих.

Питання іконографії в зображальному мистецтві піднімаються, починаючи з середньовіччя (Псевдо-Діонісій Ареопігит, Вінсент де Бове). Починаючи з ХІХ ст. проблеми іконографії цікавлять таких теоретиків як Г. Лютцелер, Г. фон Кашніц-Вайнберг, Е. Маль, А. Варбург, А. Грабар, Ф. Заксль, Е. Вінд, Р. Вітквер, Б. Беренсон, Р. Краутгаймер, Е. Панофський, П. Скубішевський, Я. Білостоцький, У. Еко та ін.

В Україні питання іконографії розкриті в роботах Л. Бережної, А. Кондратюка, Ю. Коренюка, О. Лопухіної, О. Рижової, С. Оляніної, Н. Яковенко та ін. Однак, слід зазначити, що усі ці науковці не аналізували плакати в контексті їх відповідності християнській іконографії, що і робить запропоновану тему статті актуальною.

Слід зазначити, що окрім поняття «іконографія», в науці також існує поняття «іконологія» -

«напрям у мистецтвознавстві, один із методів смислового аналізу творів образотворчого мистецтва та архітектури; богословське вчення про ікони, духовний зв'язок зображень зі Святим Письмом і Священним Переданням; з літургійним та іншими богослужіннями і молитвами вірян; а також з архітектурою та інтер'єром християнських храмів. Як продовження іконографії іконологія передбачає розширений метод інтерпретації, виявляючи за прямим змістом зображення додаткового значення (релігійний символізм, образотворча алегорія, тенденції культурно-історичних та психологічних процесів).» (Степовик Д., 2011).

Зауважу, що Е. Панофський розглядає іконологію як іконографію, що набула інтерпретуючий характер і стала складовою вивчення мистецтва, а не просто попереднім статистичним оглядом. В цій роботі буде використовуватись поняття іконографія (як його

розумів Панофський), оскільки мова піде про світське мистецтво, про його зміст, а не форму.

Повертаючись до ознаки святих в канонізованих зображеннях, основним з яких є німб. Німб, або ж, ореол - це найбільш популярний та відомий знак в релігійному мистецтві (Вілсон М., 2021). Крім християнства, де цей символ набув найбільшого поширення, німб зустрічається також в інших світових релігіях, як наприклад індуїзмі, буддизмі чи ісламі. Незалежно від релігії, культури чи епохи, цей знак асоціюється з виїнятковістю, божественністю та святістю особи, котру той чи інший автор представляє у своєму творі.

В контексті західноєвропейської чи слов'янської культури у сприйнятті широкого загалу цей знак пов'язується з культом святих саме у християнстві. Натомість, дедалі частіше в творах сучасних художників прослідковується тенденція до розширення символічного значення німбу. Розуміючи, яке саме сприйняття іконографічна символіка має в ментальності суспільства, деякі з авторів, використовуючи у своїх працях знаки та елементи, притаманні типово для жанру іконопису, намагаються таким чином підсилити образ постаті, котра часто не має нічого спільного зі святістю, духовністю чи взагалі релігією, на відміну від того, як це виражається в творах релігійного мистецтва.

Подібного роду явище в історії не нове. До християнської символіки у своїй творчості звертались на початку ХХ століття художники - авангардисти (М. Бекман, Н. Гончарова, К. Малевич та ін.), у другій половині ХХ ст. іконографічна символіка широко використовується не тільки в живопису, але й у кінематографі (П.-П. Пазоліні, А. Тарковський та ін.).

Деколи ті, хто допускаються таких стилістичних прийомів, мають на меті ціленаправлено висміяти або ж розмити у суспільному сприйнятті значення духовних цінностей конкретної групи осіб. Також, у деяких випадках автори (здебільшого творці в жанрі карикатури), надто поверхнево підходячи до значення того чи іншого символу, з надмірною легковажністю, часто не вбачаючи у таких діях жодної контрверсії, своїми творами можуть ображати почуття тієї чи іншої соціальної групи. Так чи інакше, проблема визначення чітких меж між свободою самовираження та тим, коли саме таке самовираження переходить в ображення почуттів інших завжди буде актуальною для громадянського суспільства.

1. Приклади творів, у яких автори гармонійно поєднують в своїх творах тематику війни з елементами іконопису

Тему війни відображали художники різних епох і жанрів. Тут можна згадати

і Ж. Калло, і Гойю, і Пікассо й багатьох інших. Якщо говорити про українську графіку, то тема наслідків війни, тема «ворога», «Чужого» також знаходила своє оприявлення у творчості митців, зокрема у книжковій графіці. Так у XVII-XVIII ст. образ ворога часто втілений у вигляді страшних демонів із курячими лапами і переляканого грішника. Батальні сцени можна побачити в Літописах, які прикрашені ілюстраціями. Найбільш відомий приклад у цій категорії – офорт Никодима Зубрицького Облога Почаївської лаври 1675 р. (1704), на якому відображено звільнення православної святині від турецької навали, або ілюстрації до «Миру з Богом чоловіку» Інокентія Гізеля 1669 р. (Бережна Л., 2012). Протягом XIX та XX ст. тема війни в образотворчому мистецтві представлена великою кількістю робіт, зокрема плакатами, і деякі з них мають християнську символіку. Мистецтво кінця XX – початку XXI ст. (епоха постмодернізму та пост-постмодернізму) характеризується, якщо говорити узагальнено, відмовою від метафізики й еклектичністю. Сучасне українське мистецтво не є виключенням. Водночас, після повномасштабного вторгнення РФ на територію України (24.02.2024), митці, кожен по-своєму, намагаються відобразити свої почуття і емоції, які вони переживають в цей час, намагаються підтримати співвітчизників, візуалізувати події, які відбуваються. Образотворче мистецтво військового часу має різні функції, але зараз не про це мова. Мова про те, що деякі митці використовують християнську символіку в масовому плакаті, іноді блюзнірно поєднуючи канонічні символи з образами, що не відповідають християнській моралі, не замислюючись над тим, що це може образити почуття віруючих. У цьому контексті проаналізую деякі плакати, які з'явилися за останній рік. Почну з тих, які не є контроверсійними.

Першим прикладом поєднання стилів ікони і більш сучасного – фотографії, є образ, відомий широкому загалу під назвою «Київська Мадонна»¹, авторства Марини Соломенникової. За основу для графічної праці художниці послужило фото угорського журналіста Földes András², котре було зроблене ним в одній з підземних станцій київського метрополітену у перші дні повномасштабного вторгнення російських військ в Україну. На фото журналіста представлена молода жінка, що годує своє немовля грудьми. Елемент ореолу авторка запозичила з релігійного мистецтва, де даний символ вказує на святість зображуваної особи. У своїй праці, як стверджує сама авторка, вона використала цей іконографічний символ святості для підсилення образу матері, а сама

---

¹ Instagram, marinoss_art. // <https://www.instagram.com/p/CauqET-t8-2/> (access 2.03.2023).

² Instagram, Földes András. // <https://www.instagram.com/p/CacGAK-oOBi/> (access 2.03.2023).

позиція жінки з немовлям відсилає до образу, знаного в християнстві як «Матір Божа Годувальниця»³.

Через деякий час після публікації праці, дещо відредагований (з фону зникла мапа київського метрополітену та було додано характерний для іконопису символічний підпис давньогрецькою мовою) образ було вміщено в одному з католицьких храмів Неаполя (Хлебніков В., 2022).

Черговим прикладом натхнення темою війни та захисту Батьківщини є праці авторства Романа Барабаха. Однією з таких є ікона святого Юрія (Георгія) Змієборця⁴, представленого в образі воїна Військ Протиповітряної Оборони Збройних Сил України, котрий за допомогою переносного зенітно-ракетного комплексу збиває ворожого змія, позначеного символікою військ агресора.

Іншим твором того ж автора, але цього разу в жанрі “скетч”, є малюнок, на якому зображено Архангела Михаїла, з відповідним підписом у іконографічному стилі.⁵ Образ представляє ангела в обладунках римського легіонера та з вогняним мечем в одній руці (саме так, як зображують його в класичній іконографії⁶), в той час як іншою рукою він підтримує одного з захисників Маріуполя, що потрапив у російський полон. За основу послужило фото⁷, опубліковане в інтернеті після того, як захисники міста отримали наказ зберегти життя особового складу та скласти зброю.

Вплив війни на тематику художньої творчості також чітко проглядається в працях авторства іншої української художниці, Уляни Креховець, де вдало поєднуються жанри ікони та скетчу. Як і у попереднього автора, серед інших численних її праць у цьому стилі, знайшлося місце на зображення Юрія Змієборця⁸. Цього разу бачимо головного героя, представленого традиційно для іконопису⁹, верхи на коні, котрий списом проколне

---

³ Wikipedia. //

https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B0_%D0%91%D0%BE%D0%B6%D0%BE%D1%97_%D0%9C%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96_%C2%AB%D0%93%D0%BE%D0%B4%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%8F%C2%BB#/media/%D0%A4%D0%B0%D0%B9%D0%BB:FeedingHolyMary.JPG (access 2.03.2023).

⁴ Instagram, Roman Barabakh. // <https://www.instagram.com/p/CbVSfYStBTL/> (access 2.03.2023).

⁵ Instagram, Roman Barabakh. // <https://www.instagram.com/p/CeojmrGNfUT/> (access 2.03.2023).

⁶ Wikipedia. //

https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D1%80%D1%85%D0%B0%D0%BD%D0%B3%D0%B5%D0%BB_%D0%9C%D0%B8%D1%85%D0%B0%D1%97%D0%BB#/media/%D0%A4%D0%B0%D0%B9%D0%BB:Guido_Reni_031.jpg (access 2.03.2023).

⁷ *Suspilne*. // <https://suspilne.media/286523-prodav-ulublenij-godinnik-sob-kupiti-hlib-docka-mihajla-dianova-prospogadi-batka-z-polonu/> (access 2.03.2023).

⁸ Instagram, art_uliana_krehovets. // <https://www.instagram.com/p/CdNuYM9NQqu/> (access 2.03.2023).

⁹ Wikipedia. //

https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%AE%D1%80%D1%96%D0%B9_%D0%93%D0%B5%D0%BE%D1%80%D0%B3%D1%96%D0%B9%29_%D0%97%D0%BC%D1%96%D1%94%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%B5%D1%86%D1%8C#/media/%D0%A4%D0%B0%D0%B9%D0%BB:Georges_de_Lydda.jpg (access 2.03.2023).

голову крилатого змія. Постаті забарвлені у відповідні кольори прапорів держав, між якими точиться кривава війна в сучасному світі.

Напрочуд промовистим є інший скетч тієї ж авторки, на якому зображено Пресвяту Діву Марію з розпростертими руками¹⁰, знану в іконографії як «Оранта»¹¹. Авторським додатком в цьому зображенні є присутність воїнів-захисників міста Маріуполь і мирного населення, котрих щільно огортає у своїх обіймах Богородиця, захищаючи від ракетних обстрілів агресора, а також сльози, що стікають по щоках Божої Матері, що символізують біль та страждання українського народу.

Творчість художника з творчим псевдонімом Dennis Litvinoff також варта детальнішої уваги. Даний автор спеціалізується у стилі плакатного мистецтва. Його праця під назвою “Місто Діви Марії загарбникам не віддамо”¹², виконана в стилі пропагандного плакату, на котрому зображено оборонців міста Маріуполь, котрих на бій благословляють Богородиця з Дитиною Ісус на руках, в типовій для стандартів християнської іконографії позі. Натхненням для створення саме такого образу послужили слова Папи Римського Франциска виголошені ним у Ватикані 13 березня 2022 року (Holos Ameryky, 2022).

2. Приклади художніх творів, у яких додавання іконографічного стилю є контроверсійним

В другій частині статті більш детально будуть представлені деякі праці, в яких яскраво виражена тема російсько-української війни також стилістично поєднана з елементами іконопису, але з погляду принципів іконографії таке поєднання є недопустимим. Таким чином, більш або менш свідомо вдаючись радше до творчого синкретизму, ніж гармонійного поєднання стилів, ці автори своїми працями часто викликають у суспільстві контроверсію у сприйнятті їхньої творчості. Здається, найбільшої слави у даній темі є постер, що має назву «Saint Javelin»¹³. Образ «святої», що тримає на руках переносний протитанковий ракетний комплекс, є римейком на працю американського художника Chris Shaw, яка була створена ним десятьма роками раніше, та має назву «Мадонна з Калашниковим».¹⁴

¹⁰ Instagram, art_uliana_krekhovets. // <https://www.instagram.com/p/Cc-ADyING0a/> (access 2.3.2020).

¹¹ Оранта. Wikipedia. // <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%82%D0%B0#/media/%D0%A4%D0%B0%D0%B9%D0%BB:Oranta-Kyiv.jpg> (access 17.02.2023).

¹² DevianArt, Deniss Litvinoff. // <https://www.deviantart.com/dennislitvinoff/art/We-Will-Not-Give-Up-The-City-Of-The-Virgin-Mary-910483600> (access 1.03.2023).

¹³ Chris Shaw. // <https://chrisshawstudio.com/#jp-carousel-1852> (access 27.12.2022).

¹⁴ Chris Shaw, “Madonna Kalashnikov 2022 – Ten Years of an Icon” // <https://chrisshawstudio.com/2022/03/madonna-kalashnikov-2022-ten-years-of-an-icon/> (access 27.12.2022).

«Мадонна з Калашниковим» була присвячена кривавим подіям так званої «Арабської весни». Натомість, катрина «Свята Джавеліна» повстала внаслідок повномасштабного вторгнення російських військ в Україну.

На перший погляд, дані праці можна сприйняти як черговий прояв “теології визволення” (Шевченко Т., 2011) - радикальної ідеї фізичної боротьби проти класової нерівності, що виникла і широко розповсюджувалась прихильниками комуністичних та соціалістичних переконань серед християн в країнах Латинської Америки у другій половині ХХ століття. Саме тоді пропагандистами цього руху почали створюватись зображення, що представляли Діву Марію чи Христа у войовничому образі та зі зброєю у руках. Метою такого представлення святих осіб було заохочення вбогого класу населення до класової ненависті та збройного повстання і визволення від гніту поневолювачів.

У даному випадку, як перший, так і другий твори сучасного художника, якщо й мали стилістичне натхнення саме з образів теології визволення, то значення саме таких теологічних ідей пан Кріс у своїй роботі не вкладав. Появі саме цього виду зброї в образі, представленому художником, передувало успішне її використання на полі бою оборонцями України у перші тижні вторгнення російських військ.

З погляду символіки іконографії, то будь яке порівняння критики не витримує. Якщо у випадку «Мадонни з Калашниковим», замість постаті Дитини Ісуса, як це прийнято в класичному релігійному мистецтві¹⁵, в руки Божої Матері було вкладено вогнепальну зброю, то «Свята Джавеліна» - це ніщо інше, як прирівнювання самої зброї до святих постатей, шанованих в християнстві.

Невдовзі після опублікування в інтернеті образ «Святої Джавеліни» набув широкої популярності. Розпізнаваність «Святої Джавеліни» в українському суспільстві в перші місяці повномасштабного російського вторгнення досягнула настільки високого рівня, що вже через кілька місяців дійшло до появи муралу (Катаєва М., 2022) на одній з багатоповерхівок Києва. Таке своєрідне представлення “святої” зброї викликало обурення з боку різних християнських спільнот України. Ще до завершення праць над муралом Всеукраїнська Рада Церков і Релігійних Організацій видала протестного відкритого листа до Президента України та мера Києва (ТГ-канал Верховної Ради України, 2022) в якому представники різних релігійних спільнот різко засудили творчість подібного характеру і охарактеризували її як використання релігійних почуттів та символів у якості об’єкту пародії. Через кілька годин після того, як художники завершили роботу над муралом, працівники комунальних служб Києва позбавили його символу

¹⁵ Pinterest. // <https://pl.pinterest.com/pin/17381148541079567/>(access 19.02.2023)

“святості” - замальовали ореол разом із зображеними на ньому малими гербами України (Садиков В., 2022).

Натомість, слава «Святої Джавеліни» спричинилась до появи цілої брендової платформи з тією ж назвою¹⁶, на якій можна придбати різного роду товари з зображеннями цієї, а також іншої «святої» зброї. Як стверджує автор бренду «Saint Javelin», Крістіан Борис, виручені кошти від реалізації своєї продукції організатори перераховують на потреби благодійних організацій, діяльність яких спрямована на підтримку українського народу (Жартовська М., 2022).

Також в рамках даного проєкту з'явився цілий перелік “святої” зброї: “Nlaw”¹⁷, “Panzerfaust”¹⁸, “Piorun”¹⁹, “Himars”²⁰, чи “Zuzanna”²¹. Так як і у випадку зі “Saint Javelin”, уся вищезгадана зброя стала розпізнаваною у широкому суспільстві саме після повномасштабного вторгнення російських військ в Україну а також завдяки успішному її використанню в бойових умовах та ефективність у стримуванні і протидії російській агресії.

На окрему увагу заслуговує зображення, що має назву «saint Patron the dog»²². Цей образ присвячено собаці-винювачу, що допомагає саперам Державної Служби з Надзвичайних Ситуацій України. Свою популярність пес Патрон здобув наприкінці березня 2022 року, коли у ДСНС повідомили, що пес допоміг знайти значну кількість вибухових предметів (ТСН Україна, 2022). Факт заслуги пса в допомозі саперам при розмінуванні важко переоцінити. З іншого боку, гумористичне зображення тварини з німбом, надання їй титулу святості і створення культу в цьому випадку є великим богохульством з погляду християнської доктрини.

Як бачимо, подібного роду художній замисел творців ще більше розмиває, спотворює та паплюжить розуміння святості не тільки серед християн. Хоча, комерційна складова даного проєкту і має на меті допомагати потребуючим, однак виникає питання: чи така мета виправдовує засоби, беручи до уваги їх побічні дії, залишається актуальним? Окрім більш чи менш свідомого святотатства авторів, подібного роду творчість редукує у суспільстві поставу пошани до до духовних цінностей.

Наступним кроком у поширенні культу “святої зброї” стала “молитва до святої Джавеліни” (Know your meme, 2022). Слова “молитви - карикатура на англomовну версію

¹⁶ Saint Javelin, access 2.03.2023, <https://www.saintjavelin.com/collections/saints>(access 2.03.2023)

¹⁷ Saint Javelin. // <https://www.saintjavelin.com/products/saint-nlaw-sticker>(access 2.03.2023)

¹⁸ Saint Javelin. // <https://www.saintjavelin.com/products/sankt-panzerfaust-sticker>(access 2.03.2023)

¹⁹ Saint Javelin. // <https://www.saintjavelin.com/products/st-piorun-sticker>(access 2.03.2023)

²⁰ Saint Javelin. // <https://www.saintjavelin.com/en-ua/products/saint-himars-sticker>(access 2.03.2023)

²¹ Saint Javelin. // <https://www.saintjavelin.com/en-ua/products/saint-zuzana-sticker>(access 2.03.2023)

²² Saint Javelin. // <https://www.saintjavelin.com/products/saint-patron-the-dog-sticker>(access 2.03.2023)

християнської молитви “Радуйся, Маріє!” на честь Діви Марії (The Nail Mary, 2023). Або ж інший глумливий образ з підписом “Блаженна Діва Марія Цариця Польщі жертвує ручний зенітно-ракетний комплекс GROM святій Джавеліні” (Know your meme, 2022).

Висновки

Вибрані автори праць та їхні проекти є лише деякими з численних. Як бачимо, тема і проблематика російсько-української війни тісно переплітаються з духовними цінностями та традиціями суспільства також в образотворчому мистецтві. В той час, як для одних митців християнська духовність народу є сакральною і у своїх працях, звертаючись до релігійної тематики, вони воліють дотримуватись принципів та норм релігійного мистецтва, інші, зухвало порушуючи ці норми та не звертаючи уваги на те, що таким чином ображають релігійні почуття досить численної групи людей, воліють називати свої праці вираженням власної творчості.

Виразні можливості мистецтва великі. На жаль, бажання деяких сучасних художників наблизити свою творчість до християнських цінностей або зімітувати це бажання призводить до зворотних результатів. Забувається проста істина: мистецтво, щоб бути релігійним не обов'язково повинно відображати релігійну символіку. Воно релігійне вже тому, що в ньому є досвід справжнього сенсу та буття.

Bibliography

1. Вілсон М. (2021), Німб: звідки він походить і як потрапив у різні релігії та культури. [Wilson, M. (2021), “Nimb: zvidky vin pokhodyt i yak potrapyv u rizni religii ta kultury”, BBC News Ukraine] // In: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-57615467> (asseced 2.03.2023).
2. Степовик Д. (2011), Іконографія. // Енциклопедія Сучасної України. / Редкол.: І. Дзюба, А. Жуковський, М. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. [Stepovyk D. (2011), “Ikonohrafiya”. // Entsyklopediya Suchasnoyi Ukrainy. / Redkol.: I. Dzyuba, A. Zhukovs'kyu, M. Zheleznyak [ta in.]; NAN Ukrayiny, NTSN. K.: Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen' NAN Ukrayiny] // In: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=13034 (asseced 5.03.2023).
3. Panofsky E. (1967), Studies In Iconology. Humanistic Themes In The Art Of The Renaissance. New York, Oxford University Press. 398 P.
4. Степовик Д. (2011), Іконологія. // Енциклопедія Сучасної України. / Редкол.: І. Дзюба, А. Жуковський, М. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. [Stepovyk D. (2011), “Ikonohrafiya”. // Entsyklopediya Suchasnoyi Ukrainy. / Redkol.: I. Dzyuba, A. Zhukovs'kyu, M. Zheleznyak [ta in.]; NAN Ukrayiny, NTSN. K.: Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen' NAN Ukrayiny] // In: <https://esu.com.ua/article-13035> (asseced 5.03.2023).
5. Бережна Л. (2012), Як намалювати ворога? «Свої» і «чужі» в ранньомодерній українській іконографії. // *Theatrum humanae vitae*. Студії на пошану Наталі Яковенко. Київ: Laurus. С. 472-488. [Berezhna L. (2012), “Iak namaliuvaty voroha?«Svoi» i «chuzhi» v rannomodernii ukrainskii ikonohrafiï”, *Theatrum humanae vitae*. Studiï na poshanu Natali Yakovenko. Kyiv : Laurus. S. 472-488.] // In: <https://d-nb.info/1142386155/34> (asseced 5.03.2023).

6. Хлебников В. (2022), "Київська мадонна" з метро стала іконою в католицькому храмі Неаполя. [Khlyebnykov V. (2022), "Kyiv's'ka madonna" z metro stala ikonoyu v katolyts'komu khrami Neapolya.] // In: <https://bigkyiv.com.ua/kyivsku-madonnu-z-metro-zrobyly-ikonoyu-v-katolyczkomu-hrami-neapolya/> (access 2.03.2023).
7. Holos Ameryky. Папа Римський назвав Маріуполь «містом-мучеником». Відео. [Holos Ameryky. Papa Rym's'kuu nazvav Mariupol' «mistom-muchenikom». Video.] // In: <https://ukrainian.voanews.com/a/6483098.html> (access 1.03.2023).
8. Шевченко Т. (2011), Теологія визволення: відповідь на несправедливість капіталізму чи ересь? [Shevchenko T. (2011), Teolohiya vyzvolennya: vidpovid' na nespravedlyvist' kapitalizmu chy yeres'?). // In: <https://www.religion.in.ua/main/bogoslovya/9264-teologiya-vizvolennya-vidpovid-na-nespravedlyvist-kapitalizmu-chi-yeres.html> (access 19.02.2023).
9. Катаєва М. (2022), На Солом'янці створили мурал «Свята Джавеліна»: фото. Вечірній Київ. [Kataeva M. (2022), Na Solom'yantsi stvoryly mural «Svyata Dzhavelina»: foto. Vechirniy Kyiv]. // In: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/66827/> (access 27.12.2022).
10. ТГ-канал Верховної Ради України (2022), Рада Церков висловила протест щодо муралу "Свята Джавеліна" в Києві. [TG-kanal Verkhovnoyi Rady Ukrainy (2022), Rada Tserkov vyslovyła protest shchodo muralu "Svyata Dzhavelina" v Kyievi]. // In: <https://vrciro.org.ua/ua/statements/uccro-is-against-st-javelin-mural-in-kyiv> (access 2.03.2023).
11. Садиков В. (2022), Після протесту релігійних діячів, столична влада замалювала німб на муралі "Свята Джавеліна". [Sadykov V. (2022), Pislya protestu relihiynukh diyachiv, stolichna vlada zamalyovala nimb na murali "Svyata Dzhavelina".] // In: <https://www.stopcor.org/ukr/section-suspilstvo/news-pislya-protestu-reliigijnih-diyachiv-stolichna-vlada-zamalyovala-nimb-na-murali-svyata-dzhavelina-27-05-2022.html> (access 2.03.2023).
12. Жартовська М. (2022), Канадієць Крістіан Борис планував зібрати для України \$ 500 за допомогою мема Saint Javelin. Натомість зібрав у п'ять тисяч разів більше і не планує зупинятися. Інтерв'ю. [Zhartovs'ka M. (2022), Kanadiyets' Kristian Borys planuvav zibraty dlya Ukrainy \$ 500 za dopomohoyu mema Saint Javelin. Natomist' zibrav u p'yat' tysyach raziv bil'she i ne planuye zupynyatysya. Interv'yu.]. // In: <https://babel.ua/texts/88219-kanadiyec-kristian-boris-planuvav-zibrati-500-za-dopomogoyu-mema-saint-javelin-natomist-zibrav-u-p-yat-tisyach-raziv-bil'she-i-ne-planuye-zupinyatysya-interv-yu> (access 2.03.2023).
13. ТСН Україна (2022), "Патрон на зв'язку": на Чернігівщині пес вишукує вибухівки і допомагає розміновувати територію (відео). [TSN Ukrayina (2022), "Patron na zv'yazku": na Chernihivshchyni pes vyshukuye vybukhivky i dopomahaye rozminovuvaty terytoriyu (video).] // In: <https://tsn.ua/ukrayina/patron-na-zv-yazku-na-chernigivschini-pes-vishukuye-bihivki-i-dopomagaye-rozminovuvati-teritoriyu-video-2028430.html> (access 2.03.2023).
14. Know your meme. St. Javelin / Saint Javelin Images. // In: <https://knowyourmeme.com/memes/st-javelin-saint-javelin/photos> (access 2.03.2023).
15. The Hail Mary. Vatican News (2023). // In: <https://www.vaticannews.va/en/prayers/the-hail-mary.html> (access 2.03.2023).